
 Anmerkninger

ved

Den Tiende Tome

af

Verdens almindelige Historie,

af

Peter Friderich Suhm.

 Tredie Bog. Første Hovedstykke.
 Første Afsnit. §. 2. Pag. 4.

Columella ex edit. Gesneri Lipsiæ 1735. in 4to. tom. 1. p. 570. l. 6. in præfat. er og iblant dem, som mene at Italien haver faaet Navn af det Græske Ord *Italès*, en Oxe, og siger derhos at den lærde *Varro* haver været af samme Mening.

§. 16. Pag. 12. *Isidorus Orig.* l. 17. col. 1235. in *Dion. Gothofredi Autor. lingv. lat.* apud *Petrum de la Rouiere* in 4to. 1622.
 taler

taler om en vis Homogirus, der først skal have spændt Oer for Plougen, og om en vis Stercutus i Italien, der først haver ført i Brug at giøde Jorden, og desuden opfundet mange Bønde-Kedskaber, og hvis Alter var derfor at see i Rom indviet af Pico. Han beretter og at nogle have holdt ham for Saturnus. Plinius lib. 7. p. 95. vidner, at en vis Dorius Cælii Søn haver først bygt Huse af Leer. Saasom baade hans og hans Faders Navne ere aabenbare latiniske, saa haver jeg ei gjort mig Betænkning over at indføre dette i en Anmerkning over Latio.

§. 17. Pag. 13. Clemens Alexandrinus Strom. l. 1. p. 307. udgiver en Sammiter ved Navn Iranon for den første Opfinder af Skielde.

§. 20. Pag. 15. De Thuriens Lovgiver var den navnkundige Charondas, Pythagoræ Discipel, som de lærde Forsættere ganske have forbigaaet. Om ham findes god Underretning i Fabricii Bibliotheca Græca vol. 1. l. 2. c. 14. §. 5. p. 519. &c.

§. 21. Pag. 15. Den berømmelige Græske Poetinde Nossis, var af Fødsel en Locrenserinde. De Levninger, som endnu

ere tilovers af hendes Skrifter, og de Efterretninger, som endda findes om hendes Liv og Levnet, haver Wolfius samlet og udgivet in Poëtrii Græcis a p. 82. ad p. 91. Zauleucus, en anden af Pythagoræ Discipler, var ei mindre berømt Lovgiver hos de Locrenser, end Charondas hos de Thurier. Ja Clemens Alexandrinus giver ham Strom. lib. 1. p. 389. ud for den første Lovgiver. Tilstrækkelig Underretning om ham findes i Fabr. Bibl. Gr. vol 1. lib. 2. c. 14. §. 1. pag. 515. &c. Udi den Locrensiske Stad Croton, var og den bekiendte Alcmæon Pythagoræ Discipel fød, som efter Beretning af Chalcidio in Platonis Timæum ad calcem Hippolyti ex edit. Fabrici Hamburgi 1718. vol 2. p. 368. skal først have opfundet den herlige og nyttige Videnskab Anatomien, hvilket dog maa indskrænkes til Grækerne alene, saasom Egypterne have længe tilforn kiendt og brugt den. Clemens Alexandrinus Strom. lib. 1. p. 308. giver og Alcmæon ud for først af alle at have skrevet en Bog om naturlige Ting. Den bekiendte stærke Mand Niso var og fra Croton. Om Timæo den Locrenser og hans Opfindelser af Mercurii Distance fra Jorden, og Veneris Omløb, tæler Plinius l. 2. tom. 1. p. 151. Om Locrenserne findes og et mærkeligt Sted hos Polybium Exc. l. 12. p. 914.

I den

I den sydlige Deel boede iblant andre Folk ogsaa adskillige Sicilianer, hvilke Clemens Alexandrinus Strom. l. 1. p. 307. vidner først at have opfundet tvende musicalske Instru-
 menter Crotalum og Phormingen.

Andet Uffnit. §. 26. Pag. 19. Plinius vidner lib. 7. pag. 95. at de Pelasger have først ført Bogstaver ind i Italien, hvilket Dionysius af Halicarnasso Antiq. Rom. l. 1. c. 33. p. 26. derimod tilskriver Arca-
 dierne, som han og tillegger at have bragt de første musicalske Instrumenter til Ita-
 lien, og at have bragt dets gamle Indvaa-
 nere fra en vild og grov Levemaade til en sær-
 deligere og finere.

§. 31. Pag. 23. Servius in Virgillii Aeneid. l. 11. v. 785. fortæller en fabelagtig Oprindelse af det Folk kaldet: Hirpini Sorani, som dog synes at bekræfte, at de ei efter Forfatternes Mening have stammet fra Samniterne, men fra Sabinerne.

§. 32. Pag. 23. Athenæus l. 15. p. 692. fortæller efter den gamle Poet Cytherius, at Janus haver havt tvende Ansigter, et for og et bag, (hvilket endelig desuden ofte nok forekommer hos de gamle latinske Poeter, helst hos Ovidium), at den Flod
 Na 5 Janus,

Janus, og det Bierg Janus, almindelig kaldet Janiculus, paa hvilket han boede, have faaet Navn af ham, at han først haver opfundet Krandsen, Skibe og Baade, og allerførst slaget Penge af Kobber, hvorfor og mange Stæder i Grækenland, Sicilien og Italien have til en Erindring heraf sat paa deres Mynter hans Hoved med tvende Ansigter paa den ene Side, og et Skib, en Baad eller en Krands paa den anden Side, at han giftede sig med sin egen Søster Camesen, og avlede en Dotter med hende, kaldet Olisibene, og at han tilsidst kied af sit Fæderneland, forlod det og seilede til Italien, hvor han satte sig ned paa det Bierg Janiculo, som tilforn er meldt.

§. 37. Pag. 28. Det er en meget gammel Sagn, at Saturnus haver, da hans Son Jupiter nødde ham til at forlade sit Rige i Creta, begivet sig til Italien, og regieret i Latio efter Janum. Hvorom alting er, saa udgive de Gamle Saturnum for Opfinder af adskillige nyttige Ting. Minucius Felix ex edit. Lugd. Batav. 1672. in 8vo. pag. 211. siger, at han først haver lært Italienerne at skrive Bogstaver, at slaae Penge og at gjøre Instrumenter. Cyprianus ex edit. Baluzii Paris 1726. f. p. 225. in de idolorum vanitate vidner og, at han først haver
opfun-

opfundet Bogstaver og Mynt. Aurelius Victor ex edit. Lugd. Bat. 1670. in 8vo. in origine gent. Rom. p. 6. vidner, at Evander kom med sin Moder den Nymphæ Carmenta til Italien 60. Aar førend Æneas, og at Saunus da regierede der. Carmenta blev siden formedelst hendes Kyndighed i Poesien efter hans Beretning kaldet saaledes, da hun tilforn hedte Nicosstrata. Hun var og meget erfaren i den Kunst at vide forud tilkommende Ting. Det var efter hendes Raad at Evander drog til Italien. Mere om hende beretter bemelte Skribent p. 8., Virgilius Æneid. lib. 8. a v. 335. ad v. 341., Hyginus fab. 277., p. 257., Plutarchus tom. 2. p. 278. in Qvæst. Rom, Solum c. 2. p. 151., Dionysius Halicarnassæus antiq. Rom. lib. 1. p. 24. og 25., Ovidius Fast. 1. p. 57. tom. 3. ex edit. Burmanni, og Livius, Lipsiæ 1735. in 8vo. tom. 1. p. 13. l. 1. c. 7. Eugenius Toletanus ap. Simondum tom. 2. p. 622. giver Nicosstratam ud for først at have opfundet de latinske Bogstaver. Lactantius ex edit. Cellarii, Lipsiæ 1698. in 8vo. Divin. instit. l. 1. c. 22. p. 89. kalder Saunæ Søster og Hustrue Satua Sauna, og siger at hun spaaede for Qvinderne, ligesom hendes Mand for Mændene, og at Gabius Bossus skriver, at hun blev kaldet Satua, fordi hun spaaede Folk deres Sata. Efter hans

hans Beretning skriver Varro, at aldrig nogen Mandsperson saae hende uden hendes Mand alene, saa kyndst var hun, ja at intet Mandfolk engang vidste hendes Navn; Hvorfor og Qvinderne gjorde stedse siden Offer til hende under Navn af bona Dea. Med al hendes Kyndighed blev hun dog af hendes Mand pidsket med Myrthe, Riis til dode, efter Sexti Clodii Beretning, fordi hun imod Landets Brug havde hemmeligen drukket Viin. Dog fortrod denne Gierning Fauno siden saa heilig, at han endog, for at forsoner hende, tillagde hende guddommeligt Vre. I hendes Gudstieneste blev derfor og fremsat et Viin-Anker, som var bedekket. Justinus l. 43. c. 1. p. 596. taler og om denne Satua og hendes Spaadoms Aand.

Tredie Afsnit. §. 38. Pag. 29. Solinus beretter c. 3. pag. 156. at Aaret hos de Latiner bestod indtil Augusti Tid af 13. Maaneder og 373. Dage, hvilket dog synes at være utroligt.

§ 39. Pag. 29. Virgilius taler Aeneid. lib. 7. v. 803. og l. II. v. 498., 532., 648. og 759. om den tapre Volsciske Dronning Camilla, der udi denne Krig stod Turno bi imod Aeneas. Zyginus melder fab.

fab. 252. pag. 234. og om hende, og siger, at hun var Metabi Dotter, og at hun i sin Ungdom var blevet opfod af en Hoppe.

§. 41. Pag. 31. Servius in Æneid. l. 5. v. 114. giver Æneas ud for Opfinder af Lyst-Figten til Soes, hvilken Bererning dog med Billighed kan drages i Tvivl.

§. 42. Pag. 32. Livius vidner l. 1. c. 2. p. 7. udtrykkelig, at Turnus ikke alene gjorde sig Haab om Lavinia for Æneæ Ankomst, men at han endog havde virkelig Løfte paa hende. Servius in Æneid. lib. 1. p. 274. beretter det samme om Lavinia efter Æneæ Død, som de andre Skribenter. Aurelius Victor in origine gent. Rom. p. 11. skriver, at Æneas ægtede Laviniam paa den De Delo, og at hun var en Dotter af Anio, Apollinis Præst. For der som hendede hende efter Æneæ Død anfører han pag. 17. til Bevis C. Cæsarem og S. Sallium udi det Romerske Folks Herkomst. At Ascanius skilte sig efter Æneæ Død fra sin Sted-Moder Lavinia, og bygde den Stad Alba Longa vidner og det Skrift de progenie Augusti in hist. Rom. Epit. pag. 425. som vrangelig gaaer under Messalæ Corvini Navn.

§. 43. Pag. 33. Ovidius Metam. l. 14. fab. 16. v. 623. siger, at udi Aventini Tid levede et Fruentimmer ved Navn Pomona, som var en stor Elskerinde af Hauger, og derfor ogsaa dyrkede dem bedre end nogen indtil den Tid, hvorfor hun og blev efter sin Død holdt for Gudinde over Frugter. Han beskriver og paa samme Sted udi meget listige Vers, hvorledes Vertumnus, ved at paatage sig en gammel Kones Skikkelse, overtalede hende til at elske sig, da hun ei tilforn havde været at boie til Elskov.

§. 44. Pag. 34. Florus lib. I. c. I. p. 9. vidner, at Rhea Sylvia skal selv have udsagt, at Mars havde besvangret hende, og at dette Foregivende blev siden almindelig troet, da det blev bekiendt, at hendes Børn, endskjønt de vare kastede ud i Tiber-Floden, havde dog blevet ved Live. Conon in Photii Bibliotheca Cod. CLXXXVI. narrat. 48. col. 456. kalder Numitoris Dotter Ilia, og paastaar ogsaa, at det var Mars, som Erænkede hende, og at han forud sagde hende, at hun skulde føde Tvillinger. Han siger og, at en Ulvinde opfødde Romulum, og Remum, indtil Faustulus kom over dem, og af Medynk tog dem til sig, og opfostrede dem. Ælianus var. hist. l. 7. c. 16. p. 142. siger, at Romulus og Remus, vare
Martis

Martis og Servia's Søner, og at Servia stammede fra Æneas. Servius in Æneid. l. i. v. 277. siger, at Rhea Sylvia flygtede af Frygt for en Ulv til en Hule, og at hun der blev krænkter efter nogles Mening af Marte, men efter andres af den Gud Tiber's Strømmen. At Romulus og Remus siges at være opfødte af en Ulvinde erklærer han for en Digt, som er bleven opfundet for at skilte det Romerske Folks Stifteres Skam, saasom en Skioge haver opfostret dem, hvilken paa Latin kaldes ligesaa vel som en Ulvinde, Lupa. Han lægger videre til at det er bekiendt, at Ulvene staae under Martis Beskiermelse, hvorved han paa en fin Maade tilintetgjør disse Tvillingers guddommelige Herkomst. Dionysius af Halicarnasso Antiq. Rom. l. i. p. 61. siger, at Rhea Sylvia, eller Iulia, blev krænkter 4. Aar, efterat hun var indviet til Vestæ Tjeneste, og det i Martis Lund, efter nogles Mening af en ubekiendt, og efter andres af Amulio selv. Ovidius beskriver Fast. l. 3. v. 9. &c. udi herlige Vers, hvorledes Iulia blev imedens hun sov krænkter af Marte. Justinus giver lib. 43. c. 2. p. 598. ei utydelig tilkiende, at han holder for, at det er gaaet ganske menneffeligt til med disse Tvillingers Fødsel, dog synes han at troe den Digt om Ulvinden. Strabo erklærer

erklærer l. 5. p. 351. den hele Fortælling om Marte og Ulvinden for en Digt, og siger ogsaa at Tvillingerne ei bleve kastede i Tiber Floden, men ikkun lagde ved den. Livius selv anfører l. 1. c. 4. p. 9. dette alt sammen paa saadan Maade, at man tydelig deraf kan see, at denne fornuftige Historie-skriver haver ikkun anført det, for ei ved dets Udeladelse at støde Mængden i Rom for Hovedet, hvilken var fornemmelig saa forgabet i den Digt om Ulvinden, at man endnu finder saavel paa mange Romerske Mynter som i Marmor forestillet, hvorledes Romulus og Remus patte en Ulvinde. Aurelius Victor in orig. gent. Rom. p. 19. beretter efter M. Octavium og Licinium Macrum, at Amulius skal selv have krænkert Rheam, og efter Fabium Pictorem, og Vennonium, at Mars skal have gjort det. Plutarchus beretter t. 1. p. 19. in Romulo, nesten alt det hidindtil anførte, uden selv at erklære sig for nogen Mening. Han siger ellers, at det Amulius sparede Rheæ Liv, maa tilskrives hans Dotter Antho, der gjorde Forbøn for hende. Aurelius Victor in orig. gent. Rom. p. 20. taler om Alca Larentia Faustuli Hustru, som om en Skioge. A. Gellius l. 6. c. 7. p. 165. fortæller det samme efter Valerii Anciatii Vidnesbyrd, og legger til, at hun gjorde enten

enten Romulum eller det Romerske Folk til sin Arving, hvorfor og en Dag i Kalendersen blev hende til Ære kaldet efter hendes Navn, og et aarlig Offer anrettet at holdes til hende af Quirini Præst. Gellius fortæller videre efter Sabinum Massurium, i hans 1. Bog af merkværdige Ting, at Acca Larentia skal have havt 12. Sønner, og at hun tog Romulum i Stedet for een af dem der dode; Saa og, at hun kaldte dem tilhobe fratres arvales, hvilket var Oprindelsen til det navnkundige Selskab af samme Navn, hvis Præster bare Kroner af Ar paa Hovedet, og vare iforte hvide Klæder. Plutarchus tom. 1. pag. 19. in Romulo, taler om tvende af det Navn Acca Larentia. Den eene Saustuli Hustru, og Romuli Amme, til hvilken Martis Præst gjorde Offer i April Maaned. Og den anden som levede i senere Tider, blev elsket af Sercule, og gift med en rig Mand ved Navn Tarrutius. Hun testamenterede til det Romerske Folk for sin Død det meste af sit Jordegods, og forsvandt paa det Sted, hvor den første Acca laae begravet. Romerne dyrkede ogsaa hende. Paa et andet Sted, nemlig tom. 2. p. 272. in quaest. Rom. beretter Plutarchus omtrent det samme om denne sidste Acca, undtagen at han

derhos

derhos siger, at hun var en aabenbare Skiege, og at Romerne ofrede til hende i December Maaned ved hendes Grav. Fulgentius Placiades in expos. serm. antiq. p. 772. vidner og, at det berømte Collegium fratrum arvalium, haver havt samme Oprindelse, som Gellius giver det; men han anfører til Bevis Rutilium Geminum i de præstelige Bøger. Dionysius af Halicarnasso antiq. Rom. l. 1. p. 69. skriver udtrykkelig, at Laurentia, saa kalder han hende, Romuli Amme, var en Skiege, og p. 72. siger han og, at hun trøstede Romulum, efterat han havde slaget sin Broder Remum ihjel, og havde i Sinde at aflive sig selv, og at hun formaaede ham til at vedblive det engang fattede Forsæt, at bygge en Stad. Ovidius Fast. l. 3. v. 55. taler og om Laurentia Romuli Amme, og siger, at han vil berette mere om hende i December Maaned, i Anledning af hendes Festsdag, men til en ubodelig Skade for den lærde Verden er den Bog iblant de 6. sidste af bemeldte Fastis, som reent ere bortkomne. Det er underligt, at Ovidius ei taler i April Maaned om nogen Festsdag indviet Accæ Laurentiæ til Ære; man skulde snart heraf slutte, at saadan Festsdag aldrig haver været til, og at Plutarchus haver herudi taget fejl. Macrobius Satur. lib. 1.

p. 196. og 197. taler om begge Accis La-
rentiis, og fortæller om dem det meste af
det hidindtil anførte, og endda meget me-
re til.

§. 48. Pag. 40. Not. M.). Plutarchus
tom. 1. p. 17. in Romulo fortæller, at da
endeel flygtige Trojaner vare efter deres
Stads Odeleggelse bleve af en heftig
Storm fordrevne til Kysterne af Setrurien,
fattede deres Hustruer, Fiede af den lange
Seereise, det Anslag at sette Fod paa deres
Skibe, dertil fornemmelig drevne og op-
muntrede af en vis Roma, der baade var
af ædlere Byrd og større Skarpsindighed
end de andre. Mændene toge dette i Bes-
gyndelsen meget ilde op, men bleve tilsidst
formildede ved deres Koners Kyffe og Fav-
netag, hvorfor det og siden blev til en be-
standig Skik i Rom, at Konerne hilfede des-
res Mand og nærmeste Vaarsørende med
Kys. De flygtige Trojaner, satte sig der-
paa ned ved det Palatinske Bierg, og som
de snart bleve gode Benner med Indvaas-
nerne i Landet, og desuden funde Behag i
det for dets Frugtbarhed, saa bygde de der
en Stad, hvilken de bemeldte tapre Qvinde
til Ære kaldte Rom. Denne Beretning
anfører Plutarchus ogsaa tom. 2. p. 243.
in de Virt. mulier. Aurelius Victor in orig.

Gent. Rom. pag. 11. taler ogsaa om denne Flaadens Opbrændelse, som han siger hendede *Eneæ* og hans Selskab paa et Sted, der siden blev kaldet *Cajeta*, af det *Fruentim*-mers Tilnavn, der først fandt paa dette Raad. *Servius* beretter in *Aneid.* l. 1. v. 277. at *Climas* haver skrevet, at *Roma Telemachi* Dotter var gift med *Eneæ*, og at *Rom* har faaet Navn af hende; *Cato* derimod in *originibus* beretter, at *Latinus*, en Son af *Ulysse* og *Circe*, haver kaldet Staden saaledes efter sin afdøde Søster *Roma*; Og *Attejus* fortæller, at Staden allerede var bygt for *Evanders* Ankomst, men at den da kaldtes *Valentia*, hvilket *Grækerne* ved en Oversættelse paa deres Sprog gjorde til *Roma*. Fremdeles bliver *Servius* ved at berette, at Staden haver efter nogles Mening faaet Navn af *Evandri* Dotter, efter andres af en Spaaqvind, der sagde til *Evander*, hvor han skulde sette sig ned, og efter *Heraclidis*, af en fornem fanget *Trojanerinde*, der af Riede til at svæve længer om paa Søen, raadde sine Landsmænd til at sette sig ned der i Eggen, og at bygge der en Stad. Denne sidste *Heraclidis* Beretning anfører *Solinus* c. 2. p. 149. omstændeligere. End flere imod hinanden stridende Beretninger om det mægtige *Roms* Oprindelse, og Anledningen til dets Navn

Navn anføre Pompejus Festus l. 16. p. 470. ex edit. Daceriæ og p. 76. og 77. ex edit. Scalligeri ap. Petrum Sant-Andreanum 1583. in 8vo., og Dionysius Halicarnassæus Antiqv. Rom. lib. 1. c. 72. p. 57. Sallustius ex edit. Grosseri Dresdæ & Lipsiæ 1699. in 8vo. in bell. Catilin. c. 6. p. 10. siger at Trojanerne bygde og beboede Rom i Forstningen under Eneæ Anførsel, og at de siden forenede sig med Aborigines, eller de Indfødde i Landet. Alt dette viser tydelig hvor uvis det er, naar, og af hvem Rom er blevet bygt, skiont det derfor efter min Mening ei gjør til intet, at en Romulus haver været til i Berden, hvilken Slutning nogle have alt for hastigen og loseligen villet drage af disse mange og stridige Beretninger.

Andet Hovedstykke. §. 55. Not. G.
Pag. 52. Foruden Plutarchus tale Ovidius Metam. l. 14. v. 832., Dionysius Halicarnassæus Antiq. Rom. l. 2. p. 106. og l. 3. pag. 131. og Livius lib. 1. c. 11. p. 18. om Hersilia Romuli Hustrue. Om de Skikke som Romerne iagttog naar de traadde i Egteskab, findes smukke Efterretninger hos Servium in Æneid. l. 4. v. 458. Plutarchum tom. 2. pag. 271. in quæstionibus Romanis og Aulum Gellium l. 4. c. 4. p. 114. Men allerbest oplyses denne Sag udi Rosini antiq.

Rom. ex edit. Amst. 1685. in 4to. cap. 37. p. 423., hvor der og i det 38. cap. p. 437. handles om, hvorledes, og hvorved Egteskaber ophævedes hos Romerne. Jo. Alb. Fabricius in Bibliographia antiquaria, Hamburgi 1713. in 4to., opregner i de 11. første §. af det 20. cap. p. 573. alle de Skribenter, der have handlet ikke alene om Romernes, men og om andre gamle Folks Giftermaal, og de derved brugte Skikke. Udi Rom findes endnu paa Beggen af den Aldobrandinske Pallads malet, hvorledes Bruden ledes ind til Brudgommen, hvilket herligen oplyser den Deel af Brude-Skikkene.

§. 58. Pag. 54. Aurelius Victor in Viris illustribus p. 35.; Florus l. 1. p. 16., Dionysius Halicar. antiq. Rom. l. 2. p. 102., Plutarchus tom. 2. p. 309. in Paralell. minor. og Propertius l. 4. eleg. 4. p. 219. tale ogsaa om denne Romerske Jomfru Tarpeja, og hendes forræderiske Gierning.

§. 59. Pag. 56. Plutarchus tom. 1. p. 29. in Romulo siger, at Romulus skal efter nogles Beretning have kaldet Curierne i hver Tribus efter de Sabiniske Qvindes Navn, men han holder selv denne Fortælling for urigtig. Derimod paastaar han, at følgende Rettigheder bleve ved denne Leilighed

lighed indrømmede Fruentimmerne; at enhver skulde gaae ud af Veien for dem, at ingen maatte tale noget ublue Ord i deres Nær- værelse, ei heller nogen lade sig see nogen for dem, at de ei havde nodig selv at møde for Retten, at deres Børn maatte gaae med Prætextas, og en Sulla om Halsen. Aurelius Victor fortæller derimod in Viris ill. p. 37. som en afgjort Sag, at Romulus deledte Folket i 30. Curier, og kaldte dem efter de rovede Sabiniske Qvindere Navn. Mere om disse Fruentimmer findes hos Plutarchum tom. 2. p. 271. og 272. in Quæstionibus Romanis, Florum l. 1. c. 1. p. 15., Aurelium Victor. in Viris illustribus p. 32., Mes- salam Corvinum in progenie Augusti p. 427., Dionysium Halicarnassæum l. 2. p. 106. og Ovidium Fast. l. 3. v. 197. &c.

§. 61. Pag. 60. Not. 60. B). Ser- vius in Virgilio Aneid. lib. 6. v. 860. siger derimod, at Quiris er den fredelige Mars, som havde sit Tempel i Rom, da Krigens Gud Mars, havde det uden for Rom.

§. 63. Pag. 61. I Anledning af de Love, som Romulus gav Qvinderne at leve efter, vil jeg indføre hvad jeg af gamle Skribenter haver optegnet om Fruentimrens Levemaade i Rom, hvilken ei alene var

saaledes udi Kongernes Tid, men endog
 langt hen i Borgemesternes, i det mindste
 indtil den Tid da Rømerne ginge over i
 Asien at stride imod Antiochum, den
 store Konge af Syrien; thi fra den Tid
 af begyndte gode Sæder at forfalde i Rom,
 saavel iblant Mand som Qvind Folk.
 A. Gellius lib. 10. c. 23. p. 254. beretter, at
 de Rømerste Fruentimmer maatte hilse de
 res Frænder med Kys, paa det at det kun
 de merkes om de havde drukket Viin, hvil-
 ken var dem aldeles forbuden, saa at de
 havde ifkun Frihed at ledse sig paa lette og
 uskylde Drikke. Til Bevis herfor an-
 fører Gellius M. Catonem i den Tale om
 Medgift, hvoraf sees at Mændene havde
 endog i den ældre Catonis Tid, Rettighed
 at aflive deres Hustruer, saafremt de be-
 fandtes at have drukket Viin. Alianus var.
 hist lib. 2. cap. 38. p. 53. vidner og, at
 hverken frue Fruentimmer eller Slavinder
 havde Frihed til nogensinde at drikke Viin,
 ja ei engang Mandspersoner af Stand,
 førend de vare 35. Aar gamle, lib. 7. c. 11.
 pag. 140. vidner han fremdeles, at mange
 Rømerste Qvinder ginge med ligedanne
 Skoe som Mandfolkene, hvilket viser, at de
 bleve mandigen og ei kielen opdragne. Plu-
 tarchus t. 2. p. 89. in de cap. ex host. utilit.
 beretter, at en vis Postumia kom i Mis-
 tanke,

tanke, ei at have bevaret sin Ryddighed, fordi hun loe lettelig, og talte frit med Mandfolk, og blev derfor indstævnet for Retten; endskjønt hun nu befandtes uskyldig, saa paamindte dog Sp. Minucius den ypperste Præst hende, herefter ei at tale anderledes end hun levede. Servius in Virgilio Aeneid. l. 1. v. 741. fortæller, at Mecennius omkom under Romuli Regiering sin Hustru, fordi hun havde drukket Biin, hvilket ei var Qvinder tilladt uden paa visse Dage ved Oftringerne. Valerius Maximus skriver l. 2. c. 1. ex. 2. p. 133. saaledes om de Rømerste Qvinders Opførsel i gamle Dage. Naar Mændene laae ved Bordene og spiste, saa sadde derimod Qvinderne, hvilken Skik endogsaa iagttoges med Gudernes Billeder, naar Lectisternia bleve for dem anrettede, ventelig, for ved Religionens Hielp at holde denne Skik ved lige; men udi Valerii Maximi Tid, der levede under Keiser Tiberio, blev vel Skikken holdt ved lige med Gudernes Billeder, men Qvinderne havde derimod længe siden bortkastet den; ex. 3. p. 134. De Fruentimmer der giftede sig ikkun eengang, bleve meget høit agtede, da de derimod, der giftede sig flere gange, ansaaes nesten for ublue. ex 5. p. 136. Naar en Qvinde mødte for Retten, var det ingen tilladt at legge Haanden

paa hende. Blin var dem forbudet, hvor-
 imod dem gierne var tilladt at pynte sig, at
 klæde sig i Guld og Purpur, og at giøre
 deres Haar gule med Aske. ex. 6. pag. 137.
 Naar der opkom nogen Trette imellem Man-
 den og Konen, ginge de begge til den Gud-
 indes Viriplacæ Tempel, der laae paa det
 Palatinste Bierg, hvorfra de altid komme
 eenige tilbage, efterat de havde aflagt af
 Strid imellem sig. Udi det øvrige af dette
 Capitel fortsætter Valerius Mandfolkens
 ligesaa alvorlige Opførsel, og beskriver hvor
 bluserdige de vare, hvor tarvelige, hvor
 fortrolige i Omgang, hvor tapre, hvor inds-
 tagne af deres Fæderneland, og hvilken
 Erbødighed de Unge beviste imod de Gamle.
 Udi det 5. Capitel beskriver han udførlig de
 gamle Romeres Tarvelighed og Maades-
 lighed. Om følgende Romerske Fruentim-
 mers deels store Dyder, deels affkyelige Laster
 findes og Efterretninger. Om Sulpicia
 under det andet Triumvirat hos Valerium
 Maximum l. 6. c. 2. ex. 2. p. 571., Æbucia,
 L. Menenii Agrippæ Hustrue, l. 7. c. 8. ex. 2.
 int. p. 657., om Anonyma, da C. Quintius
 og M. Attilius vare Borgemestere, l. 5. c. 4.
 ex. 7. int. p. 479. Amælia Sentia l. 8. c. 3.
 ex. 1. p. 677., Afrania l. 8. c. 3. ex. 2. p. 672.,
 Livia Rutillii Hustrue, l. 8. c. 13. ex. 6. int.
 p. 726., Clodia Aufilii l. 8. c. 13. ex. 6. int.
 p. 726.,

p. 726., Lælia hos Ciceronem l. 3. de oratore
 p. 461., in Bruto p. 577., og Quintilianum
 l. 1. c. 1., Cæcilia hos Ciceronem in orat. 2.
 pro Sexto Roscio pag. 48., 49. og 90., og in
 de divinatione lib. 1. p. 157., Servilia Lepidi
 Sustrue hos Vellejum Paterculum l. 2. p. 248.,
 og Rutilia Cottæ Moder hos Senecam in con-
 sol. ad matrem Helviam t. 1. p. 118.

§. 67. Pag. 65. A. Gellius l. 1. c. 12.
 p. 22. skriver, at man ei i hans Tid havde
 i Rom ældre vis Efterretning om nogen
 Vestalsk Jomfru, end om den, som Kong
 Numa selv satte først ind. Han beretter
 og, at Labeo Antistius haver best skrevet
 om de Vestalske Jomfruer og deres Ind-
 retninger, hvad Alder og Egenskaber de
 maatte besidde, naar de dertil toges, og
 med hvilke Skikke de bleve indvieede. L. 10.
 c. 15. p. 243. handler han og herom. Va-
 lerius Maximus haver og l. 1. c. 1. ex. 6.
 og 7. p. 12. noget om den Tjeneste, som de
 maatte bevise Gudinden Vesta. Justus
 Lipsius handler udførlig om disse berømte
 Jomfruer in Syntagmate de Vesta & Vestali-
 bus, hvoraf den tredie og beste Edition er ud-
 kommet til Antwerpen 1621. in 4to. ex offi-
 cina Plantiniana. Der forekommer p. 43. Clau-
 dia Vestalis Hoved ex gemma Fulvii Ursini og
 p. 59. Cæliæ Concordiæ, den ypperste iblant
 de

de Vestalſke Jomfruer, hendes Billede, der
udi Lipsii Tid blev fundet i Rom. Det
hele Skrift er herligen oplyst ved Mynter og
Inscriptioner.

§. 72. Pag. 69. Forfatterne have reent
forbigaaet at berette, at endeel af de Gamle
have holdet den berømte Philosophus Pytha-
goras for Numæ Læremester, hvorom baade
Livius lib. 1. c. 18. p. 27., og Plutarchus t. 1.
p. 60. in Numa tale, endskiont de begge,
og fornemmelig den første ei ere tilboielige
at troe det, og det ei heller, sandt at sige,
stemmer overeens med Tids-Regningen.
Horatius taler l. 2. ep. 1. v. 86. saaledes:
Jam Saliare Numæ carmen qvi laudat, & illud,
Qvod mecum ignorat, solus vult scire videri,
om et Vers som Numæ haver sammensat
Marti til Vere, og som endda i hans,
nemlig Horatii, Tid var til, endskiont Spro-
get havde i saa mange Aar saaledes forandret
sig, at ingen kunde mere forstaae det.

§. 78. Pag. 76. P. Corneille det
franske Theatri Vere, haver taget Anled-
ning af det Mord, som Horatius begik paa
sin Søster, at sammenskrive en meget smuk
Tragoedie.

§. 85. Pag. 84. Polybius l. 6 p. 1367. in exc. de Virt. & Vit. siger, at Tarquinius havde stor Nytte af sin Dronning Tanaquil, og at hun var meget skicket til Forretninger. Pompejus Festus siger, lib. 7. pag. 161. at Tanaquil forandrede Navn, da hun kom til Rom, og blev kaldet Caja Cæcilia, og at hun havde saa fortreffelige Egenskaber, og var iblant andet saa husraadig, og vidste saa vel at omgaaes med Uld, at hendes Navn blev derfor altid siden paakaldt, naar noget Bryllup skede. Plutarchus derimod t. 2. p. 271. in Qvæst. Rom. skriver, at Caja Cæcilia var gift med en Søn af Tarquinio, og at hendes Billede blev sat i den Sabiniske Guds Santi, eller Sanci Tempel, tilliges med hendes Døster og Ten.

§. 94. Pag. 95. Hvoresledes Tanaquil hialp Servium Tullium paa Thronen i Rom, berette, foruden Livius, Dionysius Antiq. Rom. lib. 4. c. 4. p. 200. &c., Florus lib. 1. c. 6. p. 42., og Aurelius Victor in Viris ill. p. 52.

§. 95. Pag. 96. Not. 91. B.). Plutarchus t. 2. p. 323. in de fortuna Romanorum og Ovidius Fast. l. 6. v. 627. fortæller en liegesaa selsom Historie om Servii Tullii Undfangelse som Plinius.

§. 98.

§. 98. Pag. 99. Plutarchus t. 2. p. 323. in de fortuna Romanorum, beretter ligesaa vel som Plinius, at Tanaquil tog Servium, da hun laae paa sit Yderste, i Eed paa ny aldrig nogensinde at nedlegge Regieringen. Plutarchus legger til, at Servius var ei skicket til at regiere, hvilket dog strider imod Livii og Dionysii troværdigere Bidnesbyrd i denne Sag, og imod alt det, som vi vide om Servii Regiering.

§. 106. Pag. 104. Charisius lib. 1. in Putschii Grammaticis antiquis p. 81. siger, at Servius slog den første Solomynt i Rom, og at den var 4. Scripula større, end den som var giængs i Charisii Tid.

§. III. Pag. 108. Foruden Livius og Dionysius fortælle Florus l. 1. c. 7. p. 44. Aurelius Victor in Viris illustribus p. 55. og Ovidius Fast. lib. 6. v. 585. &c. den gruelige Gierning af Tullia, da hun med Hester og Bogn førte over sin halv døde Fader.

§. 116. Not. 106. B.). Pag. 113. Den beste Edition af de Sibyllinske Skrifter haver Servatius Gallæus udgivet til Amsterdam 1689. in 4to. Hans Anmerkninger til dem, som udkomme paa samme Sted 1688. in 4to for sig selv, vise mere
Læsning

Læsning end Skionsomhed, og forraade en Begierlighed hos ham, at komme frem med alt hvad han vidste. Ingen haver udføreligere og bedre handlet om Sibyllerne og deres Skrifter end David Blondel udi det lærde Verk des Sibylles à Paris 1649. in 4to.

§. 117. Pag. 114. Foruden Jovis Tempel bygde Tarquinius ogsaa Cloakerne, hvorom Forfatterne have handlet §. 114. p. 111. Servius in Virgilii Æneid. lib. 12. v. 603. beretter, at Cassius Semina haver skrevet, at mange af den gemene Mand hang sig selv op, fordi Tarquinius nødde dem til at arbejde paa Cloakernes Bygning, og at han besøel, at nøgle deres døde Lege-mer til Korsen, hvilket havde den Virkning, at det fra den Tid af blev holdt for skammeligt at tage Livet af sig selv.

§. 119. Pag. 117. Foruden Livius tale Dionysius Antiq. Rom. lib. 4. pag. 251., Ovidius Fastorum lib. 2. v. 725. &c., Servius in Virgilii Æneid. lib. 8. v. 646., Plutarchus tom. 2. p. 250. in de Virt. mulier., Hyginus fab. 256. pag. 237., Aurelius Victor in Viris illustribus p. 58. &c., Diodorus Siculus in exc. de Virt. & Vit. pag. 558. tom. 2., og Florus lib. 1. cap. 7. p. 49. om Lucretia og hendes Drab.

§. 120.

§. 120. Pag. 118. Servius in Virgilio Aeneid. lib. 1. v. 430. skriver, at endel have berettet, at Brutus først indstiftede Raadet i Rom, efter Kongernes Udjagelse, og at han besatte det med lutter saadanne Folk, der havde været ham behjelpelige i denne store Sag, saa og at han kaldte det: *Senatum, quod una sensissent, quod Patricii essent, Patres conscriptos.* Men denne Beretning strider aabenbare imod Livium og Dionysium, de beste og tilforladeligste Skribenter i den Romerske Historie, hvilke eenstemmigen tillegge Romulo Raadets Stiftelse.

§. 122. Pag. 121. Eutropius ex edit. Cellarii, Jenæ 1726. in 8vo. l. 1. c. 7. p. 11. og c. 10. p. 15. siger, at Tarquinius flyede med Hustru og Børn til Tusculum, og levede der i 14. Aar.

Fredie Hovedstykke. §. 126. Not. 116. B. Pag. 130.) Den fortreffelige Doctor Baumgarten mener uden Tvivl her, at Fædres Magt over Børn, ikke kan og bør efter Billigheds Love strække sig til *jus vitæ & necis*, hvilket er en Sag der er meget Tvist underkastet, saasom det i det mindste er klart, at Fædrene udi de første Tider da patriarchalsk Regiering alene var og kunde være i Brug, nødvendig maa have havt den,

den, endstiont de siden ved andre Indretninger af Regjeringsmaaden virkelig have tabt den; imidlertid synes det, at han endog negter, at de udi Rom i Brutus Tid endog virkelig have havt den, hvilken Besnegtelse strider imod alle gamle Skribenters Vidnesbyrd, imod Romernes Love og Skikke paa de Tider, og imod virkelige Facta, som vise, at de Romerske Fædre ei alene have havt Magt over deres Børns Liv, men at de endog virkelig have undertiden udøvet den, hvilken Magt særdeles imod nyfødde Børn haver vedvaret, endog langt hen udi de mest polerte Tider, baade i Grækenland og i Rom, stiont denne sidste mod nyfødde Børn aabenbare stred imod Naturens Ret. Naar man betænker, at mange Philosophi have anseet en Slags Følesløshed ved Kunst erhvervet for den høieste Guldkommenhed, og dertil legger de Gammles utrolige Kierlighed for deres Fæderne-land, saa er Plutarchi Mening ei urimelig, at Brutus haver handlet, da han tog Livet af sine Sønnen, enten som en Gud eller som et Best.

§. 127. Pag. 132. Plutarchus tom. 1. p. 101. in Poplicola beretter, at nogle have skrevet, at Esculapii De i Tiberen ei er opkom-

Thr. Selsk. Skr. 5. D. Cc

opkommet af Kong Tarquinius Kone, som blev kastet udi den, men en Tid lang efter af en Vestalisk Jomfrues ved Navn Tarquinia, der forærede til det Almindelige sine Aagre, der laae ved Tiber Floden, hvorfor hende blev tilstaaet at vidne, saa at hun var det eeneste Fruentimmer paa den Tid, der havde Frihed dertil, saa og at gifte sig, hvilket sidste hun dog ei benyttede sig af. A. Gellius kalder l. 6. c. 7. pag. 164. denne Jomfru Caja Tarvratia, eller og Sufestria, og fortæller det samme om hende som Plutarchus, undtagen at han anfører til Beviis for sin Mening den Horatianske Lov.

§. 129. Pag. 135. Foruden Livius, berette Dionysius Antiq. Rom. l. 5. p. 302. Eutropius l. 1. c. 9. p. 13. og Aurelius Victor in Viris illustribus p. 63., at de Romerske Qvinder sørgede over Bruto i et heelt Aar. Servius fortæller in Virgillii Aeneid. lib. 5. v. 64. efter Cato, at Fruentimret i Rom aflagde deres Purpurklæder naar de sørgede, og iforte sig mørkeblaae. Paa samme Sted og v. 67. anfører han adskilligt mere om de gamle Romeres Skikke udi Sorg. Rosinus in Antiq. Rom. beskriver lib. 5. c. 39. pag. 439. &c. temmelig udførlig Romernes Skikke ved Begravelser og Liigbegiængelser, og Jo. Alb. Fabricius opregner in Bibliothica

graphia Antiq. c. 23. p. 639. &c. alle de Skriv-
bentere, der have skrevet herom.

§. 133. Pag. 142. Foruden Dionysius, Plutarchus, Livius og Plinius, berette Florus lib. 1. c. 10 p. 57., Aurelius Victor in Viris illustribus pag. 65., Servius in Virgilio Aeneid. 1. 8. v. 646., Valerius Maximus lib. 3. c. 2. ex. 2. int. Polianus 1. 8. c. 30., og Plutarchus tom. 2. p. 250. in de Virt. mulier. denne Clæliæ merkelige Gierning.

§. 137. Pag. 147. Aurelius Victor in Viris illustribus p. 70. og Eutropius l. 1. c. 10. p. 16. fortælle og, at det Romerske Fruentimmer sørgede over Poplicolæ Død i et Aar, ligesom over Bruti.

§. 143. Pag. 157. Plutarchus fortæller omstændelig tom. 2. p. 261. in de Virt. mulier. hvorledes den Cumanske Tyran Aristodemus tilsidst blev dræbt, og det først nemmelig ved sin Bislopperkes Xenocritæ Svigt.

§. 167. Pag. 190. Plutarchus tom. 1. p. 214. in Coriolano beretter, at Coriolanus var opdraget af sin Moder i hendes Enkesstand, og pag. 215. at hun, hver gang han blev roset, eller beæret med en Krone, ei

Kunde af Glæde bare sig for Graad, saa og at hun selv udsøgte en Egtfælle til ham, og at han blev stedse boende i Huset hos hende, endog efterat han havde faaet Børn. Foruden Plutarchus, Livius og Dionysius beskribe ellers ogsaa Florus l. 1. c. 22. p. 137., Aurelius Victor in Viris illustribus p. 78., Eutropius l. 1. c. 13. p. 19., og Valerius Maximus l. 1. c. 8. ex. 4. p. 107., l. 5. cap. 2. ex. 1. int. p. 443. og c. 4. ex. 1. int. p. 474. hvorledes Coriolani Moder reddede sit Fæderneland fra Undergang.

§. 173. Not. 159. B.). Pag. 197. Den ene Consul, som var L. Valerii Collega, kaldes her urigtig G. Fabius, da han hedte M. Fabius, efter Livii Beretning l. 2. c. 42. p. 140. tom. 1.

§. 227. Pag. 262. Foruden Livius og Dionysius handle Aurelius Victor in Viris illustribus p. 82., og Florus l. 1. p. 140. om Virginiae bedrøvelige Døds Maade.

§. 255. Pag. 297. Plutarchus tom. 2. pag. 828. in de vitando ære alieno, taler og om det Guldkar, som blev sendt til Delphos, og for hvilket at forferdige de Romerske Fruentimmer frivilligen stille sig ved deres Smykker.

§. 261.

§. 261. Pag. 304. Foruden Livius og Plutarchus berette Florus lib. 1. c. 13. p. 80., Valerius Maximus l. 1. c. 1. ex. 10. int. pag. 16. og Jornundes de Regn. success. p. 663. in Rom. hist. Epit. denne Tildragelse med de Vestalste Jomfruer.

§. 266. Pag. 309. Servius in Virgilli Æneid. lib. 1. v. 724., Fl. Vegetius ex Officin. Plantiniana 1607. in 4to. in de re militari l. 4. c. 9. p. 84., og Lactantius in l. 1. Divin. instit. p. 76. berette, at Romerne i Capitolio bleve tilsidst bragte af Gallierne i saadan Yderlighed, at dem fattedes Tover til deres Krigsmaschiner, hvorpaa et Fruentimmer ved Navn Domitia, først affaar sit Hovedhaar, og gav det hen til at giøre Tover af, hvilket prisværdige Exempel alle de andre Romerske Fruentimmer derpaa efterfulgte, hvorfor der og efter Krigen blev udi Rom oprettet Billede og Tempel den skaldede Venus til Ære.

Not. 242. B. Pag. 310.). Diodorus Siculus lib. 14. p. 730. tom. 1. siger og, at de Romerske Qvinder skal efter nogles Forsmening have givet deres Smykker bort, for at giøre den Deel fuldstændig der fattedes paa Guldet, som skulde gives til Gallierne,

og at dem derfor blev tilladt at fiore paa
Bogne i Byen.

Fierde Hovedstykke. S. 271. Pag. 318.
Plutarchus tom 1. p. 36. in Romulo fortæller, at Latinerne rykkede under Livii Posthumii Anførsel lige imod Rom, kort efter at Camillus havde slaget Gallierne, og at de sendte et Gesandtskab til Staden, hvorved de forlangede, at endeel Jomfruer og Enker maatte sendes ud til dem, paa det de ved Egteskaber med dem kunde paa ny fornye den gamle Fortrolighed og Slegtsskab, som havde været imellem dem og Rømerne. Men endskjønt disse sidste befandt sig i stor Nød, saa vilde de dog ei gierne beqveme sig til det, som Latinerne forlangede af dem, hvilket de ansaae for lidet bedre end Trældom. En Slavinde ved Navn Philotis, eller Tutola, gav da udi saadanne Omstændigheder følgende Raad, at man skulde pynste hende og flere Slavinder herligen ud, og sende dem til Fiendens Leir, givende dem ud for Fribaarne, hvorpaa hun, naar Fienden af Bøllyst og Mæthed overvundet var falden i Søvn, vilde give Rømerne det ved et Tegns tilkiende, som derpaa skulde giøre Udfald af Staden, og ventelig saa uden Noie overvinde forræskede Fiender. Som overlagt saa udført, Philotis reiste en Fakkelp

op

op i et vildt Figentræ, og skjulte den for Fienden med et Dække bag ved; og Romerne fulde derpaa ud og overvunde deres Fiender. Til Erindring heraf blev en aarlig Høitid indsat under Navn af Nonis Capratinis. I Camillo tom. 1. p. 146. fortæller Plutarchus ogsaa denne Tildragelse, skjønt han der anseer den for en Digt. Polyænus l. 8. c. 29. og Macrobius Satur. l. 1. c. 11. p. 204. fortælle ogsaa denne Historie. Den sidste er meget tilbøielig at holde den for rigtig. Plutarchus beretter t. 2. p. 313. in Paralell. minor. efter Aristidem den Milesier, udi hans første Bog om Italien, at Slavinden skal have hedt Retana, og at det skal være hendes Gallierne i en Krig mod Rom. Han kalder og der den Galliske Konge Atepomarus.

§. 285. Pag. 336. Om Licinii Stolonis Hustru handle foruden Livius, Florus lib. 1. p. 142. og Aurelius Victor in Viris illustribus p. 79.

§. 294. Pag. 346. Horatius beskriver lib. 2. ep. 1. v. 139. &c. meget smukt de Fescenniske Vers, og den bondagtige Smag som herskede i Rom, førend det Græske Sprog blev der bekiendt.

§. 305. Pag. 362. Derſom man kunde troe Theophilum i hans Italienske Histories 3. Bog, ſaa maa nogle i den Valeriſke Slegt have havt det Eilnavn Torquatus, thi han taler hos Plutarchum t. 2. p. 308. in Paralell. min. om en Valerius Torquatus, der ſkal have ſkiendet den Etruriske Printſeſſe Cluſiam, og derfor blevet ſendt til Corſica. Men denne Historie ſmager ſom de fleſte andre udi bemeldte Plutarchi Skrift efter Digt.

§. 314. Pag. 375. Not. D.). Om de gamle Romerſke Krigshæres Indretning handler udførlig St Vegetius, hvor man dog, ſiden han haver ſkrevet i det 4. Seculo efter Chriſti Fødsel, maa noie giøre Forſkiel imellem de ældre, og hans Tids Indretninger. Af Hiftorieſkrivere underviſer os ingen bedre end Cæſar i denne Sag. Hos Servium in Virgilii Æneid. lib. 8. v. 1., l. 10. v. 428., l. 12. v. 7., og v. 121., og Fulgentium Placiadem expoſ. Serm. antiq. p. 778. findes og adſkillige artige Efterretninger om de Gamle Romeres Maade at føre Krig paa. Jo. Alb. Fabricius opregner in Bibliographia antiq. c. 17. p. 532. &c. alle de Skribenter, der have handlet om de Gamles Krigsvæſen.

§. 335. Pag. 406. Plinius hist. nat. lib. 7. c. 60. p. 108. siger, at L. Papirius Cuffor Sonner først indrettede en Soela skive i Rom ved Qvirini Tempel, 11. Aar for Krigen imod Pyrrhum.

§. 358. Pag. 431. Plinius l. 7. c. 59. p. 107. siger, at L. Ticinius Menas, først bragte Barberere fra Sicilien til Rom i det 454. Aar efter Roms Bygning.

§. 390. Pag. 465. Intet viser tydeligere Romernes store og nesten utrolige Dyder paa de Tider end det Plutarchus fortæller tom. 1. p. 394. in Pyrrho, at ikke alene Mændene i Rom, men endog Qvinderne veigrede sig for at tage imod bemalte Konges Gaver.

Femte Hovedstykke. §. 403. Pag. 482. Not. A.). Forfatterne beskylde Polybium, den største af alle Historieffriver, for at have imod sagt sig selv, og at have gjort Romerne ganske ukyndige i Skibsvæsenet, da den første Puniske Krig begyndte. Men naar jeg noie læser ham lib. 1. c. 20. p. 28., saa synes mig, at han ifkun siger, at de vare ukyndige i Krig til Soes, og ei forstode sig paa at bygge saa store Skibe som 5. og 3 rangaarede Galleier. Derfor kan de

vel tilforn have drevet Handel til Soes, og have Kiebmænds Skibe, saa og sluttet Handels-Fordrager med Carthaginiens ferne.

§. 419. Not. 395. B. Pag. 498. Om M. Calpurnio Flammar, handler og Frontinus Strateg. l. 1. c. 5. ex. 15.

§. 466. Not. 442. B.). Pag. 545. Dionysius Antiq. Rom. lib. 2. p. 124. taler og om den forunderlige Maade, hvorved den Vestalste Jomfru Tuccia blev reddet fra Døden. Plutarchus t. 1. p. 77. in Lycurgi & Numæ comparatione beretter og, hvorledes Sp. Carvilius skilte sig ved sin Hustrue. Paa samme Sted vidner han og, at Pinarii Hustru Thalæa, var den første, som udi Tarquinii, den Hofferdiges Tid, havde i Rom Tvist med sin Svigermoder Gegania. Cicero taler in lib. 2. de oratore ad Q. fratrem p. 413. om Sp. Carvili Moeder, at hun sagde til sin Son, da han skammede sig ved at lade sig see for Folk, fordi han var bleven Halt af et Saar, som han havde faaet i et Slag: Lad dig kun see, min Son, thi hvert et Skrit du gjør, erindrer dig om din Tapperhed.

Siette Hovedstykke. §. 498. Pag. 578.
 Not. 474. B.). Foruden de af Doctor
 Baumgarten nævnedes Skribenter, melde
 og L. Ampolius lib. mem. ad calcem Flori
 pag. 43. Aurelius Victor in Viris illustribus
 p. 145., Jornundes de regn. succes. p. 676.,
 Polybius lib. 10. p. 804., som til Beviis an-
 fører endog Lælii Vidnesbyrd, Servius in
 Virgillii Æneid. l. 10. v. 800., og Dio Cassius
 ex edit. Reimari, Hamb. 1750. f. tom. 1.
 pag. 25. at Scipio haver reddet sin Faders
 Liv i Slaget mod Annibal. Polybius si-
 ger, at han da havde 17. Aar, og Ser-
 vius, at han ved denne Leilighed fik
 27. Saar. Silius Italicus siger, l. 13.
 v. 615. at Scipionis Moder Pomponia,
 døde paa Barselseng med ham: Hos So-
 linum finder jeg cap. 4. p. 164. at Scipio
 skal være bleven skaaret ud af Moders Liv, og
 derfor først have baaret det Navn, Cæsar;
 men dette Sted er uden al Tvivl bedrevet,
 thi det er en bekiendt Sag, at aldrig nogen
 af det Corneliske Huus haver ført det Til-
 navn Cæsar, hvilket alene tilhorte det Ju-
 liste Huus. Ja det som mere er, Poly-
 bius vidner udtrykkelig lib. 10. p. 805. at
 Scipionis Moder levede endda, da han
 blev Ædilis, og hans Vidnesbyrd er af
 større Bøgt, end 100. Silii og Solini
 deres.

§. 512. Pag. 595. Cicero tom. 8. p. 34. de off. lib. 1. anfører følgende **Ennis** Vers; Unus homo nobis cunctando restituit rem; Non ponebat enim rumores ante salutem; Ergo posthac magisque viri nunc gloria claret, til **Sabii Maximi** billige **Beroms** melse.

§. 516. Pag. 600. Aurelius Victor in Vir. ill. p. 146. siger, at **Scipio** bragte Resten af Krigshæren i Behold til **Canusium**, men denne Beretning strider imod **Livii** tilforladeligere, der tillegger **Scruspronio Tuditano** det.

§. 518. Pag. 603. Not. 494. B.). Foruden **Livius** og **Valerius Maximus**, handle Aurelius Victor. de Vir. ill. pag. 146., Frontinus Strateg. l. 4. c. 7. ex. 39. p. 92. og Dio Cassius Tom. 1. pag. 23. om denne **Scipionis** ædle **Gierning**. Om den **Apuliske** **Kones** **Busæ** **Gavmildhed** give Livius l. 22. c. 52., og Valerius Maximus l. 4. c. 8. ex. 2. int. **Efterretning**.

§. 519. Pag. 603. Aulus Gellius l. 3. c. 15. og Latinus Pacatus Paneg. in Theodosium pag. 116. ad calcem Epist. Plinii ex edit. H. Stephani 1607. in 8vo. sette paa denne **Tid** efter **Slaget** ved **Cannas**, den **Tildragselse**,

gelse, at en Romersk Moder døde af Glæde, da hun usformodentlig fik sin Son at see, som hun meente at have været omkommet i Slaget; hvilken Hændelse Forfatterne forhen have omtalt §. 509., og sat efter Slaget ved Thrasymenum, deri følgende Livium i hans 22. Bog §. 7.

§. 522. Pag. 609. L. 14. staaer ved en Trykfeil Hannibal, i Stedet for Asdrubal.

§. 524. Pag. 613. Appianus in bell. Annibal. p. 571. beskriver den tappere Modstand som Borgerne, ja og Qvinderne, i Petilia gjorde Annibal.

§. 536. Pag. 624. Polybius lib. 10. p. 805. beskriver udførlig, hvilken List af en opdigtet Drom P. Scipio betiente sig af, for at formaae sin Moder til at tillade ham, at søge om, at blive Edilis, saa og for at sette sig i Anseelse hos Almue.

§. 541. Pag. 632. Appianus tillegger in bell. Annib. p. 579. de Romerske Fruentimmer mere Mod, end Forfatterne her efter Livium gjøre, naar han siger: Gamle Folk ginge op paa Murene, for at forsvare dem,

dem, og Qvinderne bare Stene og Pile frem.

§. 543. Pag. 635. Valerius Maximus l. 5. c. 2. ex. 1. pag. 444. beretter, at tvende Campaniske Fruentimmer Vestia Opidia, en Husmoder, og Cluvia Sacula, en Skioge, beviste sig Romerne meget tilgedane, imedens Beleiringen af Capua varede; den første ved dagligen at ofre for deres Belfærd, og den anden ved at give de fangne Romerske Soldater Fode. Romerne skienkede dem derfor ogsaa, da Capua faldt i deres Hænder, baade Frihed og Midler, og havde gierne givet dem mere, om de havde forlangt mere.

§. 544. Pag. 637. Foruden Livius og Polybius tale om P. Scipionis Affendelse til Spanien, Appianus in bell. Pun. p. 8., der siger, at alle troede, at han var sendt af Gud, in bell. Hisp. p. 441., hvor han ifkun da tillegger ham 24. Aar, Aurelius Victor in Viris illust. pag. 146., som tilskriver ham samme Alder, og Eutropius l. 3. c. 9. p. 75., der er af samme Mening, og desuden siger, at han nesten haver været den største Romer, baade i sin Tid og efter sin Tid. Da Scipio fra denne Tid af stedsse sin hele Lives Tid igiennem, har fores
 stiller

stillet en meget anseelig Person, saa synes det mig ei at være af Beien, om jeg her anfører noget om hans fortreffelige Egenkaber: Aurelius Victor de Vir. ill. p. 145. siger, at han troedes at være Jovis Søn, fordi der fandtes i hans Moders Seng en Slange, da han blev undfanget, og en Drage slingede sig omkring ham selv i hans Barnsdom, uden at skade ham. Aulus Gellius beretter det samme om Slangen l. 7. c. 1. og det endda med flere Omstændigheder, og anfører til Beviis C. Oppium, og Julium Siginum, der have skrevet Scipionis Levet; om Oppio taler og Charisius l. 1. p. 119. in Putschii Grammaticis. Ja den Mening, at Scipio var Jovis Søn, blev med Tiden saa almindelig, at Silius ei tog i Betænkning, at anføre den som en vis Sag udi sin Heltedigt l. 13. v. 615. Naar man overveier, hvad Polybius l. 10. p. 803. beretter, om Scipionis Snedighed i at føre sig Folkets Overtro til Nytte; saa og, hvad Aurelius Victor, og A. Gellius paa ovenmeldte Steder skrive, at han aldrig foretog sig nogen vigtig Sag uden først mod Dagbrefningen, at gaae til Capitolium ind i Jovis Tempel, som for at faae Raad og Indskyddelser af ham, og at Templets Berientere vidnede, at Hundene paa Capitolio, holdte sig alene stille, og gjæde

gjøede ikke naar han kom, da de ellers vare grumme og bidste, saa kan man ei andet end falde paa de Tanker, at han gierne haver seet, at Folk have holdet ham for Jovis Son, og gjort sit til, for at bestyrke dem derudi, saasom det forskaffede ham Anseelse og Lydighed, baade iblant Borgere og Soldater, om han endog ei haver selv først udspreddet saadant Rygte. Da jeg nu saaledes haver viist Grunden til den store Verbødighed, som alle Folk havde for Scipio, saa vil jeg og fremdeles vise, at han ved sine herlige Egenskaber virkelig fortiente den. *Ælianus var. hist. l. 11. c. 9. p. 195.* skriver, at Scipio hverken kjøbte eller solgte noget i sin hele Livs Tid, som beløb sig til 54. Aar. Et stort Beviis paa hans Nøisomhed og Tærvælgthed. Da en af hans Soldater viste sit Skjold frem, der var meget pyntelig, sagde han: En Romer bør have mere Tillid til sin høire end til sin venstre Haand. *lib. 12. c. 14. p. 212.* Scipio var iblant alle Romere i sin Tid den Yndigste og Deiligste. *Seneca t. 1. p. 228.* in de tranquillitate animi vidner, at Scipio ikke holdt det uanstændigt for sin Verdighed, at danse mandigen paa Fesfdagene. *Tom. 2. p. 270. ep. 86.* beskriver han paa en meget behagelig Maade Tilstanden af Scipionis Nøisgaard, og derved havde Badstue udi sin Tid,

Tid, og den store Farvelighed som fremstina-
 nede udi det altsammen, hvoraf han tager
 Leilighed at udbryde til hans billige Roes,
 og at berette, at han i sin Landsflygtighed i
 Literno, selv pløiede sin Ager. Han taler
 og om, at der paa Stedet endda var en
 Kiste at see, hvorudi efter hans Formening
 Scipionis Aske laae forvaret. Polyænus
 lib. 8. cap. 15. §. 2. beskriver den Orden og
 Tugt, som Scipio holdt sine Soldater i, saa-
 ledes: Scipio drev alle Skiooger ud af sin
 Leier, og bød dem at begive sig til saadanne
 Stæder, som elskede dem. Han lod der-
 foruden bortføre alle Borde, Drikkekar,
 og alt andet saadant Huusgeraad, undtagen
 Keerpotter, Glas og Beggere. Han tillod
 ei, at nogen maatte have meer end et Sols-
 begger af 2. Punds Vægt, om de endelig
 vilde have Sols. Han forbød at betiene
 sig af Badstuer, og var der nogen, som
 vilde smores med Olie, saa maatte han selv
 gjøre det, saasom det anstaaer Heste alene,
 at lade sig strigle af andre. De maatte
 spise, uden at have Vogn at varme sig ved,
 og i deres Aftensmaaltider maatte de hver-
 ken have stegt eller kaagt Kød. Deres
 Dragt bestod i en Gallisk Kappe, og gif
 han selv omkring i en sort Kappe, og be-
 saae alle Hovedsmænd, naar de sadde til
 Bords,

Bords, for, som han sagde, at begræde Krigshærens Bellyst og Overdaad; og §. 3., han sagde til en Soldat, som han saae bære en stor Deel af de Pæle, hvorved man besæfter en Leier: Mig synes, min Medstrider, at du tynghes af denne svære Byrde. Ja visselig tyngher den mig meget, svarede Soldaten; det troer jeg nok, sagde derpaa Scipio til ham, thi du har meer Tillid til disse Træpæle, end til dit Sverd. Frontinus anfører følgende merkverdige Ord af ham; Strab. l. 4. c. 7. ex. 4.: Da een sagde, at han ei selv udviste megen Tapperhed i Slag, svarede han: Min Moder haver fød mig til at være Anfører og ei Soldat. ex. 16. Han pleiede at sige, at man ei alene burde giøre Bei for Fienderne, naar de flyede, men endog sikker Bei. Valerius Maximus siger og, l. 1. c. 2. ex. 2. int. at Scipio troes at have havt Jovem til Fader. lib. 4. c. 1. ex. 6. int. at det Romerske Folk vilde oprette Scipioni Billeder paa Raadshuset, Comitio, Rostris, og i Jovis Tempel, ja endog lade i Lectisternis det see i Triumphklæder iblant de andre Guders, saa og giøre ham til stedsevarende Consul, eller Dictator, hvilke ugemene Vresbeviisninger denne ædelmodige Mand veigrede sig for at imodtage. Da Carthaginienserne lode ved Gesandter til Rom anklage deres egen

egen Feldtherre, den store Annibal, for at han søgte at opirre dem imod Rømerne, raadede Scipio Raadet i Rom fra, at menge sig i Carthaginiensernes egne Sager, sigende, at Seieren og Freden havde udslukket al Fiendskab imellem ham og Annibal, l. 7. c. 2. ex 2. int. Scipio pleiede at sige; at det var uanstændigt for en Feldtherre at sige; jeg tænkte ikke at det skulde have skeet; at man aldrig burde indlade sig i noget Slag, uden den yderste Nød var forhaanden, eller og en beqvem Leilighed. Cicero anfører lib 3. de officiis pag. 100. følgende merkkelige Ord af Scipio: At han aldrig var mindre ørkesløs. end naar han var ørkesløs, og aldrig mindre ene, end naar han var ene. Endelig giver Dio Cassius Tom. 1. pag. 25. in exc. Peirescianis følgende herlige Afmaling over Scipionis Person: Den Scipio, som reddede sin saarede Faders Liv i et Slag, og som siden blev udvalgt til Krigsansfører, var en fortreffelig Mand baade af Naturen, og af Opdragelsen; der var noget høit, ikke alene i hans Sind, men endog i hans Ord, naar det giordes fornøden, og hans Sierninger vare ei mindre; saa at han syntes stor, baade af Gemhyt og Bedrifter, og det ei ved noget sminket Væsen, men ved en virkelig Sindets Storhed. For disse Aarsager, saa og fordi han besyns-

derlig dyrkede Guderne, blev han udvalgt til Krigsanfører; thi han foretog sig aldrig enten nogen offentlig, eller særlig Forretning, uden først at gaae op til Capitolium, og blive der en Stund; Rygtet gif derfor ogsaa, at Jupiter havde under Skikkelse af en Slange avlet ham; og gjorde denne Mening ei lidet til, at Folk fattede stort Haab om ham: Saavidt Dio Cassius. Ennius skriver derfor ikke ubillig hos Senecam ep. 108. p. 410. om ham: Cui nemo civis, neqve hostis qvivit pro factis reddere opræpretium; udi hvilket Vers maa iagttages, at det Ord Hostis, tages uden Tvivl der i den gamle Bemerkelse, da det betydede en Fremmed. Scipio roses ogsaa meget for sin Kydsfhed, efterat han var kommen i Embedet, hvorpaa og hans Ungang med den fangne Spanske Jomfru er et unegteligt Beviis. Men da han var ganske ung, var han ei just saa aldeles kydsf, hvilket baade Valerius Maximus l. 6. c. 9. ex. 2. int. synes at give tilkiende, saa og A. Gellius l. 6. c. 8. endda tydeligere, naar han anfører følgende Poetens En. Nævii Vers om ham: Etiam qui res magnas manu sæpe gessit gloriose; Cujus facta viva nunc vigent; qui apud gentes solus præstat: eum suus pater cum pallio uno ab amica abduxit. Dog sige Ting, helst naar de ere skede i den første Ungdom, ere

ere ikke i Stand til at sette mindste Plet paa
saadan Mand som Scipio.

§. 547. Pag. 641. Om Scipionis
ædelmodige Gierning imod den fangne
Spanske Jomfru og Afhold i Spanien,
vidne foruden Polybius og Livius, Flo-
rus l. 2. c. 6. p. 217., Aurelius Victor in
Vir. ill. pag. 146., Jornandes de Regn.
success. p. 679., Plutarchus tom. 2. p. 196.
in Apoph, Frontinus Strat. l. 2. c. 11. ex. 5.,
Valerius Maximus l. 4. c. 3. ex. 1. int., Po-
lyæmus l. 8. c. 15. §. 6., Dio Cassius Tom. 1.
p. 26. in Exc. Peirese og A. Gellius l. 6. c. 8.,
som derhos siger, at den løgnagtige gamle
Skrivent Valerius Antias alene haver
skrevet, at Scipio var saa langt fra at be-
handle bemeldte Jomfrue paa den ædle
Maade, som alle Skribenter tillegge ham,
at han tvertimod beholdt hende hos sig som
sit Boelskab.

§. 551. Pag. 654. Om Scipionis
driftige Foretagende, at reise selv til den
fiendtlige Numidiske Kong Syphax, hand-
ler desuden Valerius Maximus l. 9. c. 8. ex. 1.
int., som aldeles læster hans da brugte Op-
førsel, og kalder den forvoven. Om Sci-
pionis herlige Krige og Bedrifter i Spa-
nien, handle udførligen foruden Livius,

Appianus in bell. Hisp. a. p. 440 ad p. 463. og in bell. Pun. p. 8., Florus lib. 2. cap. 6. a. p. 216. ad p. 218. og c. 17. p. 271., Aurelius Victor in Vir. ill. pag. 146., Eutropius l. 3. c. 9. og 10., Jornandes de regn. success. p. 679., A. Gellius l. 7. c. 1., Plutarchus tom. 2. p. 196. in Apoph., Polybius lib. 10. a. pag. 802. ad p. 830. og a. p. 842. ad p. 852., og lib. 11. a. p. 889. ad pag. 906., Frontinus Strateg. l. 2. c. 1. pag. 27., cap. 3. p. 33., og l. 3. c. 9. p. 66., Valerius Maximus lib. 3. c. 7. ex. 1. int., l. 5. c. 1. ex. 7. int., og l. 9. c. 11. ex. 1. ext., Polyænus l. 8. c. 15. §. 1., og Dio Cassius Tom. 1. p. 26. og 27. in exc. Peiresc.

§. 558. Pag. 655. Om Misforstaaelsen imellem P. Scipio, og Fabius Maximus, handler ogsaa Polyænus lib. 8. c. 14. §. 2. Frontinus beskriver Strat. l. 1. c. 3. ex. 8. hvorfor Scipio forflyttede Krigen fra Italien til Africa, og Appianus tom. 1. pag. 593. in Bell. Ann. den store Lyst, som han havde at stride imod Annibal.

§. 560. Pag. 657. Scipionis Sneadighed i at skule for sin Krigshær den rette Indhold af Syphacis Brev, beskriver foruden Livius, Frontinus l. 2. c. 7. p. 50. og Polyænus l. 8. c. 15. §. 7.

Pag.

Pag. 658. Not. 536. B.). Om O. Pleminiu Opførelse, og den ubillige Mis-
tanke, som Scipio baade derfor, og for
andre Ting blev underkastet, tale foruden
Livius, Plutarchus tom. 1. pag. 338. in Ca-
tone maj, som derhos beskriver Catonis
Partiskhed imod Scipionem, endskiont han
var hans Qvæstor, og Tilbøielighed til Sa-
bium Maximum, Diodorus Siculus T. 2.
p. 570. l. 26., Valerius Maximus l. 1. c. 1.
ex. 21. int. og Dio Cassius in Exc. Peirese.
tom. 1. p. 28. Hvorledes Scipio imedens
han opholdt sig i Sicilien, forenede Streng-
hed og Krigstugt, Mildhed og Gæmildhed
med hinanden, beskrive Plutarchus tom. 1.
pag. 338. in Catone maj., tom. 2. pag. 196.
in Apoph., og Valerius Maximus lib. 3. c. 6.
ex. 1. int., og l. 7. c. 3. ex. 3. int., hvorved
han just fornemmelig stødte saa alvorlige og
strenge Romere, som Sabius og Cato for
Hovedet.

§. 562. Pag. 659. Frontinus beret-
ter lib. 1. cap. 12. ex. 1., at da Scipio just
skulde stige af Skibet paa Land i Africa,
traadde han feil, og faldt paa Jorden,
hvorfor han sagde, saasom han frygtede for,
at hans Soldater skulde holde det for et ont
Tegn: Africa ligger under mig.

§ 571. Pag. 674. Om Scipionis store Bedrifter i Africa, handle foruden Livius, Appianus in bell. Pun. tom. 1. a pag 8. ad p. 60., Florus l. 2. c. 6. p. 223. og 224., Diodorus Siculus tom. 2. p. 571. og 572. lib. 26., Aurelius Victor de Vir. illustr. pag. 147., Eutropius lib. 3. c. 11., 12., og 13., Jornandes de regn. success. pag. 681., Polybius lib. 14. a pag. 942. ad p. 957., og lib. 15. a p. 959. ad p. 984., Plutarchus tom. 2. p. 196. in Apoph., Frontinus lib. 1. cap. 1. p. 5., c. 2. p. 7., c. 8. p. 20., l. 2. c. 5. p. 44., og l. 3. c. 6. p. 63., Valerius Maximus l. 6. c. 6. ex. 4. int., Polyænus l. 8. e. 15. §. 8., og Dio Cassius in Exc. Peiresc. tom. 1. p. 28. og 29., og p. 65. in exc. Fulvii Ursini.

Pag. 674. Not. 547. B.). Linie 12. staaer ved en Trykfeil Gispo i Stedet for Gisco. Om den Strengthed hvormed Scipio beegnedede Overløberne, taler ogsaa Valerius Maximus l. 2. c. 7. ex. 12.

§. 572. Pag. 677. Not. 548. B.). Plutarchus taler tom. 2. p. 196. in Apoph. saavel om Scipionis Triumph, som om L. Terentii Taknemmelighed.

ACTI.